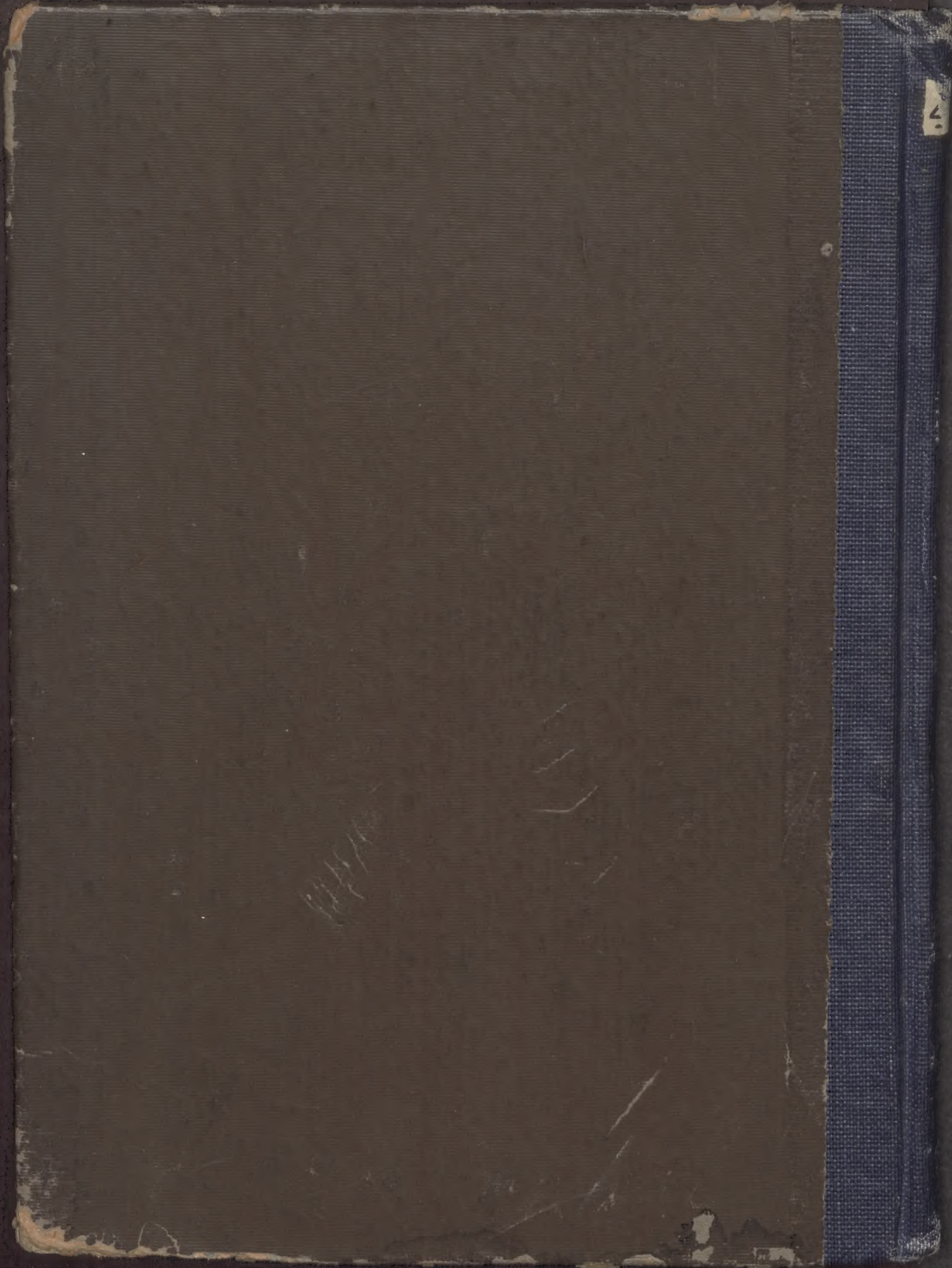

בריטניה הגדולה

ותחית ישראל בארצו

מאת

א. מ. חיימסון.

תורגם ומעבד ע"י

ש. רפאלי

ובראשה דברים אחדים מאת

מרדכי בן הלל הכהן

ירושלם—תרע"ט

✡ ✡ דפוס רפאל חיים כהן. ✡ ✡

בריטניה הגדולה

ותחית ישראל בארצו

מאת

א. מ. חיימסון

תורגם ומעבד ע״י

ש. רפאלי

ובראשה דברים אחדים מאת

מרדכי בן הלל הכהן

ירושלם—תרע״ט

דברים אחדים.

גם אלה, שמרגלא בפיהם: אין כל חדש בהיסטוריה, ודברי הימים חוזרים על אכסניא שלהם,— נצבו משתוממים לקראת הדקלרציה הבריטית בדבר מתן בית-לאומי לעם ישראל בארץ ישראל.

זאת היתה הפתעה, שמש אביב ביום גשם.

מאורעות היסטוריים הולכים ונשנים, עפ"י הרוב, בסדר ידוע, שאפשר לראות את השנוים מראש ולהגיד את אחריתם כי כזה וכזה יהיה מהלכם. אם הבולשיביקים, למשל, התיצבו בכל מעשיהם על דרך בני המהפכה הצרפתית הגדולה, אזי אפשר ואפשר היה לנבא גם לטֶבח-אחים ברוסיא, גם להרג-מלך שמה, וגם הצעה בדבר הגיליוטינה עלתה, כידוע, על הפרק,— והיא גם היתה במקומה ומתאימה ל זמנה. ואם—עוד משל אחד— צלצלה השעה של חלוקת רוסיא המתפוררת, אזי תחיתה של מדינת פולין היא גם היא בזמנה, והשאלה על אודותה בודאי

תבוא על מקומה ותפתר בחיוב. לזאת יִקָרֵא: גלגל הסובב של ההיסטוריה.

ואולם הדקלרציה של בלפור באה, אפשר לומר, למרות עיני ההיסטוריה, מנגד לסבוב גלגליה.

אך החלה המלחמה העולמית, והנה כמו קשרו המאורעות קשר על בני עמנו כמעט בכל מקום שהם. רוסיא הממלכתית, רוסיא של בית־רומנוב, לא נתנה, כמובן, לשום ממלכה להקדימה והיא היתה הראשונה לעורר תעמולה של רדיפות נוראות כנגד היהודים בארצה. מפקדי הצבאות וראשי הממשלה הכריזו חרם על כל עם היהודים, בתתם את העם כלו לבוגדים, ומאות אלפים נפש מישראל גרשו ממקומותיהן, דַלו ורוששו, ומנוחה הדריכון בכל מקום בואם. לא אֵחרה הרעה לבוא עד גליציה, והיהודים בממשלת אוסטריה נהיו לכדור משחק בידי צבאות הרוסים מזה ולגיונות הפולנים מזה, ואלה כן אלה שדדו את רבצם. ואנחנו יודעים, והעתונות הצרפתית הישרה לא כחדה, ותספר לַדור את אשר נעשה בצרפת להיהודים הצעירים ילידי רוסיא, אשר התנדבו אל הצבא הצרפתי ואת אשר הגיע להם חלף נדבתם הטהורה. נאמן הוא תמיד לשטתו העם הגרמני — זה העם אשר יצר את „השטה" האנטישמית — אי אפשר לו להגרמני בלי „שטה" — הרבה הָרֵע ויפתח את שטת השנאה לישראל, כאשר הכריז את המלחמה על האנושיות. היונקרים

הגרמנים, אך הציגו את רגליהם בערי היהודים, שפכו דם ישראל התעללו בזקנים ופני נכבדי עמנו לא הדרו, והמה השופכים עוד גם עתה את ממשלת זדונם בערי פולניה, זמוט וליטא. וגם בגרמניה פנימה אינם חדלים תלמידי טרויטשקה, וַגנר ושְׁטֶקר להטיף לשנאה לעם ישראל. גלתה את צפרניה, צפרנים טורפות, גם תרכיה, זאת המדינה חדלת האונים, אשר התהללה, כזונה נשכחה בתמתה בעודה בבתוליה, כי ידיה לא נגואלו בדם היהודים, וכי היא אוהבת אותנו; גם היא רדפה אותנו על שאיפתנו לחיי עם, ותפליא את מכותינו הַכֵּה וּפָצוֹעַ. והנה — — —

מתוך הסערה הזאת, הממלאת את חלל העולם שנאה לישראל, נשמע כמו פתאום קול ממרומים, לאמר:

„כה אמר עם הבריטים: הנני עושה דבר להקים את חזון הנביאים. קרובים הימים והעם אשר זעמוהו עמים, גוי קו-קו ומבוסה, ישוב ויתחשב בגוים. ישראל ישוב לארצו ולנחלתו, ובית-מלוכה יבנה לו בכבוד ובצדק. לא עוד יְרֻדַּף, ותחת קלון משנה כבוד ינחילוהו עמים ולשונות. נאם השר בלפור".

והשר, בשומו פניו אל אחד מנשיאי ישראל, אל הלורד רוטהשילד, הוסיף:

„הוֹדַע נא את אחיך בני עמך, כי אחת החליט העם הבריטי להשיב את ישראל לארצו".

קסמים היו הדברים האלה. מהרו העמים הגדולים בעלי ברית בריטניה להצטרף גם המה אל ההבטחה הזאת, וגם המה נתנו את ידם להושיע לעם ישראל לשוב אל כבודו בארצו. צרפת, אמריקה, איטליה, וגם מאת הממלכות הקטנות קול מבשר מבשר ואומר: הננו גם אנחנו להכתיר את העם הנבחר ולתתו עליון בארצו. אנה פנה אנה הלך הבוז הגאיוני לתולעת יעקב, השנאה לישראל! כמו מתחרים העמים זה עם זה ואומרים זה אל זה: קומו ונלכה לְפָאֵר את העם אשר רדפנו על לא דבר, וְנִכַּפֵּר לנו דמו אשר שפכו במשך שנות מאורת; ואך יבוא קץ המלחמה ונשוב לְחַדֵּשׁ את ימיו כשנים קדמוניות.

והיום הזה הולך ובא. עוד לא יַארכו הימים וחרב גרמניה תִּשָּׁבֵר. ברזל כל העמים הישרים בלבותם יָרֹעַ ברזל שיטוני, אשר נתן לבו כאל ואומר לָרֵד לפניו כל בני האדם. צוללותיו יורדות תהומות ואוירוניו כענן בקר יהיו. ולא יהיה עוד האביר הזה למחתה ולמגור לכל יושבי תבל. ואז יבוא יום השלום, אז יצלח הצדק למלוכה ולַכִּסֵּא יֵשב יושר עמים. ואז גם יקום החזון הגדול של עמנו בארצנו, אז תופיע כשחר גאולתו ותחיתו!

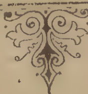
והמבשר את פעמי הגאולה הגדולה הזאת היה עם בריטניה בפי השר הגדול בלפור, ביום השני לנומבר למספר העמים בשנה העברה. ודור לדור יזכור ויזכיר את היום ההוא ואת האיש הזה,

והמאורע הגדול הזה כרת ברית-עולם בין העם הבריטי ובין עם ישראל לדורות עולמים.

ומתעוררת השאלה: מי העיר את הצדק בלב עם בריטניה להכיר בזכיותינו הלאומיות, מה הוא הדבר ואשר הכה פתאם גלים בלב העם הגדול הזה להתעורר על העל בן־אלפים שנים ולהשיב לנו את הגזלה אשר גזלו העמים ממנו?

המחברת הזאת נותנת תשובה על השאלה הזאת. הקורא במחברת הזאת יראה ויוכח, כי כל הרעיון המשיחי, חזון התחיה העברירת על אדמת ישראל, יעודי נביאינו הגדולים לאחרית הימים,— את כל אלה ספגו לתוכם טובי הבריטים מאז ומקדם. לא פתאום נהיה הדבר, ואך במשך דורות רבים הטיפו אנשי הרוח מבני העם הנאור היושבי על מים רבים, הטיפו בפה ובכתב, בעיון ובמעשה, ביסוד חברות ובהשתדלות בין שרי המדינות,— כי על האנושיות לתקן את אשר עותה ביחוסה האכזרי לעם ישראל. העם הבריטי איננו „עמא פזיזא", נמהר במעשיו וקל בדעתו. ואם הפעם הכריז על החלטתו להשיב לישראל את שלטונו על ארצו, הנה זה היה „סוף מעשה של מחשבה תחלה" סכום של חנוך דורות רבים. כהני הדת האנגליקנית פתחו את רעיון תחיתנו, הניחו את הרעיון הגדול הזה כאחד מיסודי האמונה, חבבו מאד מאד על בני העם את כתבי הקדש, והסופרים והמשוררים היו כנור לשיבת ציון וירושלם. אחריהם

החרו החזיקו חכמי המדינה, אשר חזו עתידות טובות לארצם, למרכולתה ולסחרה ולכל ערכה ומצבה במצרים ובארץ הודו, כאשר ישוב עמנו ויתקע את אהלו בארצו. אין במחברת הזאת מוקדם ומאוחר. אבל החומר הזה הוא כלו תקות חוט השני העובר דרך השקפות עולם של טובי הבריטים בנוגע לרעיון תחיתנו. לא פתאום, איפוא, נהיה הדבר, לא בשעה קלה של חדוה וביום רצון אחד הכריזה הממשלה הבריטית את הצהרת בלפור, ורק בדעה צלולה ומיושבת, הנשענת על מסורת העם, זאת המסורה שלא חדלה מתוך מהלך־המחשבות דור אחר דור, והגשמתה היתה גם שאיפת העם הבריטי. השאיפה היתה תמיד, במשך תקופות רבות; ואך חכו לשעה רצויה,—והיא אשר הגיעה ביום השני לנובמבר.

בריטניה הגדולה
ותחית ישראל בארצו.

בריטניה הגדולה
ותחית ישראל בארצו.

ההתענינות של תושבי אנגליה בארץ ישראל מתחילה בתקופה קדומה, עוד קודם שהתאחדו שלש הממלכות וגם עוד לפני עלות מלך סקוטי על כסא המלכות באנגליה.

אמנם יכולים לחשוב את ההתענינות הזאת עוד מתקופת הצלביים, אבל היהודים, העם של ארץ ישראל, לא באו אז בחשבון ההתענינות הזאת של העם היושב באנגליה, זאת התחילה רק בתקופה יותר מאחרת, לאמר: אחרי התקונים, בעת שהיוסיפון החל להתפשט כספר קריאה בין ההמון; וזה היה בחציה השניה של המאה השש עשרה, ובמאה השבע עשרה.

התנועה הפוריטנית הוסיפה עוד יותר חומר אל ההתענינות בעם היהודים, והיהדות נעשתה כמין שאיפה בין מפלגות ידועות בין העם.

למוד שפה עבר נעשה לאפנה, ולהקרא בשמות „תנביים היה למנהג קבוע בין העם הבריטי. ואז באה גם הצעה ליסד באנגליה מועצה של שבעים, כעין סנהדרין, והיו עוד אחרים שהפליגו גם להציע לשבות את יום השבת במקום יום הראשון, ותשוקה גדולה נוצרה לראות את היהודי, את „עם הסגולה", שידעוהו רק בשם — גם בעיני בשר. היו גם קצונים בין הפוריטנים, שעזבו את אנגליה ויצאו לחו"ל ושמה נתיהדו. ואחד מהקוויקרים, זשיימס ניילור, הכריז את עצמו למשיח ומלך היהודים.

והתנועה השבתאית, שהתעוררה במזרח, הביאה רבים מסוחרי בריטניה שהאמינו כי קץ הימים קרוב לבא, להחליט להשתקע בארץ הקדושה ולהיות מוכנים לקראת ביאת הגואל.

אחרי שיבת היהודים לאנגליה, והתושבים באו במשא ומתן יותר קרוב עם היהודים, החלו רבים מהם לדרש נתינת זכיות ליהודים, והציעו חק לקבלם לאזרחים בשנת 1753 (תקי"ג) וכל כך היו היהודים לשיחה בפי כל, עד שבסוף המאה השבע־עשרה, בשקם חדני הולנר פאולי, שהתיחס על זרע היהודים, והתאמר להיות המבשר ביאת המשיח, היה בטוח כי מלך אנגליה יהיה אחד מעוזריו. והדרמטורג הידוע אז, ריכרד קומברלנד, יצר טיפוסים עבריים בבונה מיוחדה „לעשות דבר—מה בשביל הגזע הנרדף"— כל אלה הפרטים, ועוד אי—אלה מהם שנוצרו לפני עלות השחר של המאה התשע עשרה היו רובם אך ליעון, באופן אקדימי, היהדות, בתור דבר חי ונראה לעין, היתה מוזרה להם ורק במקרים יוצאים מן הכלל ידעו על דבר היחס הקרוב שבין היהודים וארץ ישראל.

תמורה נעשתה רק במאה התשע עשרה. — נפוליון, אחרי כבוש סוריה, הוציא כרוז בהבטחה לתת את ארץ הקדושה להיהודים ולהשיב כבודה של ירושלם. — היחס של נפוליון להיהודים לא עבר בלי רושם בבריטניה, ובשנת 1807 (תקס"ז) תורגם לאנגלית זכרון הדברים להישיבות באסיפת הסנהדרין שנוסד בפריז.

עוד לפני זה, בשנת 1804 (תקס"ד) נוסדה באנגליה „אגודת פלשתינה" למטרה: להודיע ידיעות על תכונת הארץ, תושביה, אקלימה, ודברי ימי הארץ הקדושה. ובהתחלת המאה ההיא, התשע־עשרה, החלו גם פעולות המיסיון, בשנת 1809 (תקס"ט) נוסדה „החברה הלונדונית להפצת הנצרות בין היהודים" ואחרי עבור שלש עשרה שנה החלה החברה הזאת פעולותיה בארץ ישראל. ויש להזכיר כי בשנת 1841 (תר"א) נמנה לבישוף אנגליקני היהודי המומר מיכאל שלמה אלכסנדר —תוצאות עבודת החברה הזאת בירושלם.—

משנת 1830 (תק"ץ) עד 1858 (תרי"ח) לא חדלו הוכוחים באנגליה על נתינת זכיות להיהודים, ותמיד בעת הוכוחים הסוערים לא שכחו להזכיר על דבר היחס והקשר של היהודים לארץ ישראל. — ובשנת 1833 (תקצ"ג) בעת אחד הוכוחים, דבר הנוסע והסופר הידוע ושיימס סילק בוקינהם בתוך יתר דבריו ; „המתישבים בירושלם או באיזה מקום אחר בארץ ישראל, אחרי סבלם רדיפות נוראות בארצות מגוריהם, בהשיגם ההזדמנות הראשונה לעזוב את ארץ גלותם הם ממהרים לברוח מארץ הנוגש להתישב בארץ אבותיהם".

היהודים נקראו תמיד אצל הנואמים האנגלים בשם עם ובלי שום פקפוק הזכירו תמיד אותם בשם זה.—ובכל משך המאה התשע עשרה דברו בגלוי על עתידות עם ישראל ויחסו לארץ ישראל, והרדיפות הנוראות של היהודים בארצות שונות הוסיפו עוד יותר חומר להרעיון של שיבת היהודים לארץ אבותם. הבקורים של השר משה מונטיפיורי לא"י משנת 1827 (תקפ"ז) ואילך, ומגמותיו הרבות לישוב היהודים שמה הביאו גם כן להתענינות מרובה. מונטיפיורי, מלבד היותו יהודי, היה אחד מאצילי אנגליה, וחות דעתו היתה דיה להשפיע הרבה בעולמות העליונים, ואף כי נסיונותיו ביסוד מושבות או תכניתו ליסד מסלת הברזל בריטי יפו־ירושלם, לא הצליחו, אבל הזריעו את הזרע הנכון למען הביא פרי בעתיד.

אבל לא רק מונטיפיורי לבד וכל אלה שעזרו על ידו הועילו להרעיון של שיבת היהודים לא"י. מוחמד עלי והמעצמות עשו אז את שאלת א"י לשאלה בוערת, ומוחות של רבים, שבזמן אחר לא היו מיגעים את עצמם לחשוב על הארץ, החלו לקשר את עתידה של הארץ עם עתידו של עם ישראל.

ד"ר מ' רוסיל בספרו „פלשתינה או ארץ הקדושה" שנתפרסם בשנת 1887 (תקצ"ז) כותב על העליה הגדולה של היהודים לא"י, והשאיפות הרבות של היהודים שלא שכחו את הארץ בכל שנות המאות, והמחבר רואה בהתמורה המדינית שהתחוללה אז במזרח את האפשריות להפיק רצון ולהגשים את השאיפה היהודית.

לורד לינדסיי במכתביו על „מצרים, אדום וארץ הקדושה" גם כן רואה אפשריות בהתמורה של הממשלה התורקית, לתת

לעם היהודי, שנשתמר באורח פלא בכל הזמן הזה, עוד הפעם את ההזדמנות להשיג ארצו הלאומית, ולהתפתח בה. להארץ, — הוא אומר, יש אפשריות חקלאיות גדולות והיא מחכה רק לשיבת בניה שגלו ממנה, לפתחה ולחדשה ולהשיבה לימיו של שלמה מלך ישראל.

בבקורו של מונטיפיורי בא"י בפעם השנית בשנת 1839 (תקצ"ט) פגש בשני התירים, אנדריו בינר, ורוברט מוריי־מטשיין, אשר נשלחו מטעם הכנסיה הגדולה בסקיטלנד להודע על מצב היהודים בא"י. הצהרת התירים האלה הסבה התענינות גדולה בבריטניה, והתוצאות היו: „מנוי קונסול אנגלי, הקונסול הארופי הראשון שנמנה בירושלם" ותזכורת מיוחדה שהוציאה הכנסיה לממשלות הפרוטסטנטים בארופא בהצעה „להשיב את עם היהודים לארץ ישראל". —

והעתון הטיימס שהדפיס אז את התזכורת במלואה העיר על אותות הזמן והתמורות במזרח המתאימות לדברי הברית, המבטיחים את הארץ לזרעו של אברהם, והחוב שיש על הנוצרים הפרוטסטנטים לעזור לעם היהודים למטרה זו. והטיימס לא חדל מלתטיף לרעיון זה בכל משך השנים 1839—1840 (תקצ"ט ת"ר) ובן החרו החזיקו גם עתונים ומאספים אחרים. במאמר שהופיע ביום 17 לאוגוסט שנת 1840 בשם: „סוריא ותקומת היהודים", הצהיר בעל המאמר כי השאלה נהיתה לפוליטית מעשית, וכי אחד האצילים ממפלגת ההתנגדות בבית האצילים (כנראה שזה היה האציל השביעי לשפטסבורי, ונודע אז בשם „לורד אשלי") החל להתעסק בה בתור שאלה מעשית, והציע את השאלות האלו:

א) מה אומרים היהודים על אדות הרעיון הזה!

ב) היעלו יהודים עשירים לא"י להשקיע שמה הונם בעבודה חקלאית?

3) למתי המה יכולים להיות נכונים לעלות?

4) הילכו בהוצאותיהם הם, מבלי דרישת שום דבר, כי אם בטחון החיים והרכוש?

5) היסכימו לגור תחת חסות ממשלת תורקיה בהגנה על זכיותיהם מובטחת ע"י חמש הממשלות העצומות הארופיות?

כעבור תשעה ימים באה תשובה חתומה ע"י „נוצרי אנגלי" באהדה גמורה להרעיון והוא מציע כי בריטניה תקנה את ארץ ישראל עבור היהודים. הוא מרים את הפעולה הזאת ומעמידה על מדרגה יותר גבוהה מהפעולה לבטל מסחר העבדים.

אחריו באו עוד סופר אחד התום: פ. ב. ומבאר כי הרעיון הזה הוא פוליטי-מעשי, והוא יכול לפתר שאלות רבות סבוכות בעולם המדיני, וימנע הסכסוכים שבין אנגליה וצרפת, ותורקיה ומצרים יהיו מרוצים אם יקבלו כופר כסף, וע"י זה יבוא שלום כללי בעולם, ולכן על בריטניה לעשות כל האפשריות להשיג את א"י למען היהודים.—

הטיימס באחד המאמרים, קורא אל היהודים להתאחז בארץ ואם יצטרכו למנהיג כמשה, בוא יבוא!—

לורד שפטסבורי שהזכרנוהו לעיל, החל להתעסק בהתענינות בהרעיון, ויחל ללמוד גם השפה העברית. הוא בא בדברים לעתים קרובות עם כומר אנגלי אלכסנדר מקקל, אשר גר שנים רבות בפולניה בתוך עם ישראל, ויהי הראשון שקבל ההצעה של משרת בישוף בירושלם. לורד שפטסבורי היה קרוב במשפחה

ללורד פלמירסטן והשתמש הרבה בהתקרבות זו להשפיע עליו. הוא האמין באמונה שלמה ביעוד כתבי הקדש שהיהודים צריכים לשוב לארץ ישראל. מבין רשימותיו ביומנו משנת 1840 (ת"ר) יוצא שהאמין, שהזמן כבר הגיע שהיעוד הזה יקוים. אם רק חמש המעצמות תסכמנה לערוב בעד הבטחון, אז היהודים יעלו בהמון, ולמען קרב הדבר הזה הציע תכנית לפני לורד פלמירסטון, שהבטיח להתענין בה. ופלמרסטון הודיע לו אחרי כן, כי הוא מלא ידי לורד פונסונבי בקושטא לבוא בדברים עם רשיד־פשה על דבר בטחון ואמון ידי היהודים בממשלת תורקיה. אבל שפטסבורי לא הסתפק בפעולה זו, ובחדש ספטמבר שנה זו, שלח תזכורת רשמית למזכיר החיצון על „שאלת סוריה", והעיר על אמצעי מועיל לפתח ולהחיות המדינות השוכנות בין הפרת וים התיכון, לפי דבריו, אין שום ערך להשאלה "מי יהיה מושל העליון על המדינה, כי אם ליסד ממשלה על פי חוקים קבועים וצודקים ולשמור על שלום הארץ. ומסים, כי יש רק עם אחד שהוא יכול לקבל עליו עבודה זו, והעם הזה הוא אותו העם המפוזר והמפורד בין כל העמים שבכל זאת לא התיאש אף רגע מארצו הישנה. חוקים ישרים ושוים צריכים להיות ליהודים ולשאינם יהודים. ארבע המעצמות צריכות להיות הנותנות ערבון לבטחון ואם רק תפתח הארץ אז ההתפתחות תעשה מאליה, ההון והעבודה של היהודים יזרום אל הארץ, אשר תפרח ותשגשג ותעשה פרי.

וגם כאשר הצעותיו של שפטסבורי לפני פלמרסטון לא עשו פרי הפעם, לא אמר נואש, ואחרי ארבע עשרה שנים, ובמזרח

הקרוב נעשו עוד הפעם תמורות פוליטיות, ובמשרד החוץ היה אז לורד קלרנדון ויחדש שפטסבורי הצעותיו לפני המזכיר של שר החוץ, גם בא בדברים עם השר מונטיפיורי להודע על יחס היהודים לרעיון הזה.

קלרינדון בא בדברים עם לורד סטרטפורד די רדקליף, אך פתאום בא משבר בעולם המדיני (מלחמת קרים) והרעיון נרדם עוד הפעם— אבל שפטסבורי עד יומו האחרון לא חדל מלהתענין ברעיון של שיבת ישראל אל אדמתו, ובשנת 1882 (תרמ"ב) שנת תעליה לא"י כשנוסדה אגודה לעזור להגולים ע"י עבודה, רשם שפטסבורי בתקנות האגודה כי מטרתה לתת עזרה להיהודים ביחוד בארץ הקדושה, עד שתהיה היכולת להושיבם על האדמה שיהיו אכרים עומדים ברשות עצמם.—

מנוי הקונסול האנגלי בירושלם בשנת 1839 (תקצ"ט) הביא הצלחה להיהודים בא"י— בשנה שלאחריה בא הקץ לממשלת מחמד־עלי בסוריה ובא"י, שאיפותיו היתירות שמו קץ, ע"י התערבות בריטניה, לממשלתו, והארץ יצאה מתחת ידו. לוא היה מסתפק במה שהציעו לפניו, היתה הארץ נשארת למצרים, ואחרי ארבעים שנה בעת שנכבדו של מחמד עלי, הכדיב ישמעאל בא תחת חסות בריטניה אז גם ארץ ישראל היתה בא תחת חסות זו, והיהודים תחת הגנת אנגליה היו באים למטרתם באופן יותר מהיר ומצליח. כי בכל ימי מחמד־עלי בסוריה וא"י חיו היהודים בבטחון תחת ממשלת צדק ויושר. אבל מיד אחרי זה החלו ימי הרעה, והתמורה הזאת גזלה מהיהודים את ההזדמנות להיות תחת הגנת בריטניה שאליה ערגו כל הימים. מובן כי לא יכלו אז לדעת התוצאות אחרי 40

שנה, אבל הקלקלה הזאת מחיבת עתה את בריטניה הגדולה לתקן את הדבר הזה, להתענין כעת בעניני היהודים בארץ ישראל.

בשנת 1840 (ת"ר) בעת ממשלתו של מחמד עלי בסוריה, קרה עלילת הדם בדמשק. כומר קונפיציאני, האב טומסו נרצח, והקנאים הכומרים בדמשק העלילו, כי היהודים רצחוהו למטרה דתית, וגם מצאו להם תומכים מההמון הנבער. אלמלא הקונסול הצרפתי אז, רטלי מינטין, היתה הממשלה לוקחת הצעדים הנחוצים להשקיט המהומה טרם שהתלקחה, אבל הקונסול הנזכר היה שונא ישראל ויסת את ההמון ביהודים; וגם המושלימים, שבאמת היה הרוצח אחד מהם, עזרו על ידו, ופרעות החלו ביהודי דמשק, ורק הודות להקונסול הבריטי בירושלם לא התפשטו הפרעות גם ביתר הערים. דעת הקהל באנגליה היתה נרעשת מאד. היהודים באנגליה פנו אל הממשלה הבריטית ופלמירסטון שלח פקודות נמרצות לבאי כח ממשלת בריטניה בקושטא ובאלכסנדריה, להשפיע בכל האופנים כי „הפרעות תחדלנה. גם המון הרחב באנגליה עמד לימין הממשלה. בבית המורשים דרש סיר רוברט פול מנהיג סיעת ההתנגדות, את עזרת הממשלה לטובת היהודים הנרדפים במזרח, ראש העיריה — לו"ר מעיר — בלונדון, קרא לאסיפה גדולה והאסיפה הזאת הוציאה מחאה נגד העלילה הנתעבה הזאת, ונגד הרדיפות שרודפים את הנרדפים בחנם. והעתונות והטיימס בראשה השתתפה יחד את בית המורשים ונבחרי העיר לונדון במחאה נמרצה נגד הפרעות שעושים ביהודי המזרח.

על פי פקודתו של פלמרסטון נתקבלו היהודים בארצות

הליונט וסוריא תחת חסות באי כח ממשלת בריטניה, וממשלת תורקיה הבטיחה לממשלת בריטניה, כי בכל מקרה של רדיפות נגד היהודים, תִמָצֵא הממשלה לכל דרישה שתבוא מצד באי כח בריטניה.

החסות הזאת של בריטניה הועילה אחרי כן בשנת 1847 (תר"ז) להשקיע מיד את העלילה הנמבזה בעת שחפצו לחדשה עוד הפעם בירושלם. גם היה מקרה שהמון התנפל על יהודי רוסי אחד שהעיז לגשת קרוב לבית קבר ישוע, וכמעט שנרצח, לולא התערבותו של קונסול בריטניה. ואז הרשה לורד אברדין בשם ממשלת בריטניה לכל קונסולי אנגליה לקבל תחת חסותם כל אלה היהודים, שממשלתם הסירה מהם חסותם בימים ההם התגברה העליה מרוסיה לא"י, וממשלת רוסיה לא חפצה להתענין בנתיניה לפנים ותיעצם לפנות אל הקונסול הבריטי. הציר הבריטי בקושטא סיר סטרטפורד קנינג, הוציא לפעולה את הפקודה הזאת.

כמו שאמרנו לעיל, אחרי יציאתו של מחמד עלי מא"י באה הפסקה בהתענינות של הרעיון לתחית היהודים בא"י, אבל לא פסקה בכל זאת באנגליה. מונטיפיורי, שהיה נחשב אז לבא כח היהדות האנגלית, לא חדל מלהביא תמיד את השאלה הזאת לפני שרי הממשלה ותמיד מצא אהדה ואזנים קשובות. הקולונל ס. ה. טשרטשיל, נוסע ידוע בסוריא, הפריז את הדבר עד הרעיון לחדש ממשלת יהודה, אבל בבינה יתירה הסביר לו מונטיפיורי להסיר מהרעיון את הצד הפוליטי. בארופא החלה אז תנועה להרמת קרן היהודים בא"י, ובעתון „ארכיוו איזראליט" בפריז, בשנת 1844

(תר"ד) באה ההצעה לכונן „ועד לישוב היהודים"—ובאותה השנה ב"ח אפריל דרש באסיפה גדולה בחדרי „הנובר סקוור" המלומד ט' טולי קריבם ליסד אגודה של בריטים ואחרים למען „תחית עם ישראל בארץ ישראל". מובן כי היסודות שלו היו בעקרם על דת ואמונה, בתורת הנצרות, ועל היסוד הזה הוכיח כי המאמינים באנגליה צריכים להיות הסרסורים להשיב את ישראל לארצו, למען הוציא אל הפועל רצונו של ה'.—

דעות אחרות נשמעו גם מצד הפוליטי: נחוץ לאנגליה התישבות היהודים בא"י, מנהר פרת עד הנילוס, ומים התיכון עד המדבר.— חוברות נדפסו ונתפשטו באיי בריטניה הגדולה וקוו לעזרה מן החוין וגם מן היהודים בכל ארצות פזוריהם—הנואם—שהיה ממתנגדי תורקיה—דרש כי אנגליה תשחרר את היהודים מעול תורקיה. החוברת הראשונה נכתבה להמלכה וויקטוריה, לבית המורשים ולעם אנגליה.

המלומד סמועל אלכסנדר ברדשאה בחוברת מיוחדה בשנת 1844 (תר"ד) הוכיח את החובה המוטלת על מדינות הנוצרים להשיב את היהודים לא"י, והציע כי בית המורשים יקציב ארבעה מיליון לירא שטרלינג, והכנסיות גם כן יאספו מיליון אחד, ובקרן הזה להחל מיד בעבודה. בשנה שלאחריה בא סופר אחד ע' ל' מיטפורד בהצעה להחיות את עם היהודים בא"י תחת חסות בריטניה—התכנית שלו היא: להשיב את עם היהודים לארצו תחת חסות בריטניה לזמן קבוע, עד אשר העם יהיה ראוי על פי הדרגתו במדע והשכלה לנהל את המדינה בלתי תלוי באחרים! הרעיון הזה, אומר הכותב, יבוא תועלת מרובה לבריטניה הגדולה,

ויתן לה הכח הדרוש לפקד ביד חפשיה את רכושה במזרח.... תחית היהודים בא"י תחת חסות בריטניה תיטיב עניננו בהליונט נגד אויבנו ותתן השלטון בקיטור כולו בידינו. — המליין היותר הרוין בעד הרעיון הזה היה הקולוניל גורג גאוולר, מי שהיה מושל בנגב אוסטרליה ובשובו משם הקדיש את כל עבודתו לשאלת היהודים. בהיותו בקי גדול בחקלאות, וסדרן מומחה, רכש לו לבות מאמינים רבים מיהודים ומשאינם יהודים. — אני מקוה — הוא אמר — כי כמו שהשגחה עזרה לי ליסד המושבה היותר יפה בעולם, כן תעזור לי גם ליסד המושבה היהודית הראשונה בא"י. הוא הוציא חוברת מיוחדה לרעיון הזה בשנת 1845 (תר"ה) גוולר התנגד להמציעים האחרים שהפריזו בלי הצעות מעשיות, אבל גם יסודו היה בעיקר „חסותה של בריטניה". הארץ, אמר גוולר, שהיא עזובה ושוממה תחת היותה לפנים פוריה ושמנה, כמוה כעם היהודי, ותשובה אחת יש ביצד לבנות הריסות הארץ: בשיבת בני העם החרוץ, שלבו חם ובוער להארץ הזאת. הצעתו של גוולר היתה ממש זו שהחלו החלוצים הראשונים לעשות אחרי כארבעים שנה ליסד מושבות קטנות של נסיון, אלא שהוא נתן יסוד, לה: „חסותה העליונה של בריטניה".

ההנהלה של המושבות צריכה להיות אוטונומיה ביתית תחת השגחת באי כח בריטניה בהתיעצות עם ממשלת תורקיה. לכסף הוצאות יתנו כל אותם העמים שרדפו ביותר את היהודים ושקבלו מהם למודי הדת, וחיבים להם עבור זה חוב ישן, לאחד מהעמים האלה הוא חושב גם את אנגליה ומזכיר את רדיפותיה בימי הבינים ומביא ציטטים מספרו של ולטר סקוט (איבנוהי).

בהעתונות נתקבלה ההצעה באהדה, והספקטטור הוסיף להעיר, כי תרויח מהישוב הזה גם תורקיה, וגם כל תושבי סוריא. הספקטטור הציע שהממשלות הגדולות תערבנה ע"ל דברי החוזה שיחתמו ממשלת עותומן ובאי כח היהודים. בקהל היהודים קבל גוולר אהדה והסכמה מהעתון היהודי האנגלי „קול יעקב" ומהשר מונטיפיורי שנלוה אליו במסעו לא"י בשנת 1849 (תר"ט).

כמו שאמרנו למעלה, הפריעה מלחמת קרים בעד מהלך הרעיון, אבל מיד אחרי כריתת ברית השלום, שב גוולר לעבודתו. „אגודת פלשתינה" נוסדה על יסודות חקלאיים, לישב את א"י, וחברי האגודה היו יהודים ושאינם יהודים.— והאגודה הצליחה להשיג הצהרת תורקיה ע"י צירה בלונדון כי היהודים יכולים להתישב בכל רחבי ארץ תורקיה, בין שיתעתמנו בין שישארו נתיני אותן הארצות שיצאו משם. באופן הראשון: אחוזות אדמה ינתנו להם, ובמשך עשרים שנה יהיו חפשים ממסים וארנוניות גם אוטונומיה פנימית לוקלית תנתן להם במדה גדולה.

בשנת 1845 (תר"ה) בא לירושלים מר זשיימס פין בתור קונסול בריטניה, ויכהן במשרתו זאת שמנה עשרה שנה, בכל ימי כהונתו היה דורש טוב לעם ישראל, הגין עליהם, וינהלם תמיד בעצתו ויחסו הטוב לישראל עבר גם להגברת רעיתו —שעודנה חיה ומתענינת בכל עניני היהודים בירושלם— מר פין הגין לא רק על היהודים נתיני בריטניה, כי אם על כל היהודים שבקשו חסות אנגליה, ועל פיו נכנסו יהודים רבים תחת חסות ממשלת בריטניה.

הוא והגברת אשתו השתדלו לברוא הזדמנות לעניי היהודים

בירושלים למצוא עבודה מיגיע כפיהם, ובלי שום מחשבה של הסתה יסדו את „כרם אברהם". אחוזה קטנה נקנתה ושני יהודים הפקדו עליה לעבדה ולשכללה; מחיר האחוזה עלתה אז 250 לי"ש אבל במשך הזמן, על ידי עבודת יהודים, עלה מחיר האחוזה עד למחיר של 100,000 לי"ש, העבודה נמסרה אחרי זה לחברה חקלאית בסוריא העוזרת ליהודים נרדפים ומזכיר החברה הזאת עד היום היא הגברת פין, שהיא כעת בשנת התשעים ואחת לימי חייה.

וה' פין לא היה הבריטי היחידי במזרח הקרוב שדרש זכיות היהודים. סיר יוג רוז־לורד סטרטנירהן־שהיה קונסול הכללי בסוריא ואחרי זה בצירות הבריטנית בקושטא, גם הוא היה אחד מאלה שלא נתן לשום הזדמנות לעבור מבלי השתדל לטובת הרעיון, לורד פונסובי וויליאם יונג, מי שמלא מקומו של פין בירושלם אחריו, וביחוד הציר הגדול לורד סטרטפורד די רדקליף כל אלה הראו אהדתם ליהודי המזרח, ורצון חזק לעזור להם בכל עת הדרוש.—

יחד עם האדון והגברת פין עבדה גברת אחת בשם מיס קופפר שיסדה בית ספר לאומנות לבנות ישראל, ובשנת 1854 (תרי"ד) בעת שמצב העיר הקדושה היה ברע מאוד, נוסדה בלונדון אגודה של אינם יהודים לעזור ליהודים בעבודה חקלאית.

בנתים החלה התנועה להתגבר בין היהודים וגם בין הנוצרים בשנת 1844 (תר"ד) נמנה לקונסול אמריקה וורדר גריסון וכל כך היתה גדולה התענינותו ביהודים וביהדות, עד כי אחרי ארבע שנים נכנס תחת כנפי דת היהדות, ושנה את שמו לשם מיכאל בועז ישראל. אמונתו היתה חזקה כי אם

אך ימסרו את הארץ בידי העם אזי תבנה ע"י העם והעם ידע לנהל את עסקיו בעצמו ולמען הגיע למטרה זו הציע ליסד מושבות בא"י, וישקיע בזה הונו הפרטי וגם הון אנשים אחרים שמסרו לו. גם השר משה מונטיפיורי הגה רעיון כזה, גם אנשים פרטים ואחד מהם ושמו משולם יהודי מומר מלונדון עזר בפועל לזה וגריסון עשה נסיון —שלא הצליח אמנם ביסוד מושבה בעמק רפאים, אבל כל אלה הנסיונות שמשו ליסוד בעבודת העתיד.—

גריסון קבל עזרה ותמיכה באנגליה על ידי ועד שנוסד מחבר אנשים יהודים ונוצרים ליסד מושבות בגליל, והועד היה יתחת הנהלת שני אנשים נכבדים מקהלת היהודים, ד"ר אברהם בייניש ומר שלמה סיקירה. תכנית הועד היתה ליסד מושבה יהודית בממשלה ביתית ופנו אל ממשלת בריטניה וליתר הממשלות להשפיע על תורקיה לתת רשיונה על זה. בהועד נמצאו גם חברים נוצרים, יוחנן מיללס, מחבר ספרים ומטיף לעדת המי־טודיסטים הקלווינים, ווילהם הגרי בלק, החוקר בעתיקות, וסיר יונ הוון הנדיב והעסקן הוולשי הידוע. ובשנה זו יצאה חוברת, שנכתבה ע"י מר א' י' ה' הולינגסווארטה בשם: הערות על המצב הניכחי של היהודים בא"י, שבה מבאר הכותב את התועלת הגדולה, שמדינת היהודים בא"י תביא לעניני בריטניה בהודו. להיהודים דרוש עזרת ממשלה גדולה ובבירה בבריטניה, היהודים חפצים לשוב לארצם, ועל אנגליה להשפיע על תורקיה לתת להם הזכיות הנחוצות. התישבות היהודים בא"י תביא תועלת גם לתורקית וגם לאנגליה, צריך רק שאנגליה תאמר בהחלט „הארץ

צריכה להמסר ליהודים" ואז המושלימים הפטליסטים יקבלו זאת בהכרח גמור. ולא יהיה שום מכשול בדבר.

האמונה היתה גדולה, שמצד ראשי היהודים צריכה לבוא רק הדרישה, ואז תמלא דרישתם בלי שום מעצור. שיבת היהודים לא"י צריכה להיות מיד בלי אחור זמן, כי רק בזה תפתר שאלת המזרח, המכשולים שיש בשמירת מקומות הקדושים אפשר להסיר בזה שיכריזו את ירושלים לעיר חפשית תחת הנהלת היהודים, וא"י בכלל, תחת שלטון ראשי של אנגליה. היהודים בכל הארצות צריכים להיות נכונים ובטוחים בחסות בריטניה, ביהדות יש החומר הלאומי, ואין צורך בנס או מופת להתחלתא דגאולה לכונן אותו. המחבר פרסם לפני זה חוברת גם כן ברוח זה, להדוכס ממנשסטר והיסודות לרעיונו היו דתיים בראיות מכתבי הקדש והנביאים.—

עוד בשנת 1865 (תרכ"ה) עשתה גברת אחת בלונדון ברונין בורדט־קוטס נסיון להביא מים חיים לירושלים, אבל פגשה מעצורים מצד ממשלת תורקיה, והנסיון לא הצליח (עיין בעתון "העולם" תמוז תרע"ד מה שכתוב אודות זה: המתרגם.)

אחרי מלחמת קרים החלו עוד הפעם באנגליה להתענין ברעיון שיבת ישראל אל ארצו, ובשנת 1871 (תרל"א) הדפיס מר אייזיק אש מאמרים שלמים בהעתון האנגלי היהודי „זשואיש כרונכיל", להרבות הישוב היהודי בא"י להגדילו ולהביאו לידי התפתחות הנהלה עצמית עפ"י חוקי ומשפטי אנגליה, להרחיב הגבולים מנהר פרת עד נחל מצרים. הוא הציע לעשות תעלה לעקבה על הים־סוף כעין תעלת סועץ שניה, להבטיח דרך משם להודו ולמזרח הרחוק.— גם הוא הכיר בהתועלת הגדולה שישוב

יהודי חפשי עומד ברשות עצמו יביא לאנגליה, והציע ליסד חברה עברית־אנגלית שתעבוד יחד בהדדה עם תורקיה.—

ראוי להזכיר כי גם להסופרת הידועה גורג עליוט בספורה דניאל דירונדה בשנת 1876 (תרל"ו) היו מגמות ציוניות ומטרת שיבת ישראל לארצו.

כדברים נלהבים וחמים היא שמה בפי היהודי כדברים האלה: „נהיה את המרכז, ואחדותו של ישראל שהועילה להפצת דתו ואמונתו תועיל להחיות עוד הפעם את עמנו המפוזר והמפורד בכל קצוי תבל, וקולו ישמע במזרח ובמערב, והגזע שלנו יהיה עוד הפעם המתוך להשפיע דעת ובינה; אוצר שלם של השכלה יש לנו למען יסוד מדינת יהודים גדולה אבל פשוטה באותו הצביון כמו שהיתה לפנים כנסיה חפשיה של שויון ומחסה, ואשר האירה ככבב מזהיר בעדתנו העתיקה בין עריצות המזרח ביותר זוהר וברק מאשר בחופש המערב. להגזע שלנו יהיה מרכז גופי לב ומח להשגיה. לנהל ולפקד, להיהודי הנרדף יהיה מגן בהיכל העמים כמו להנרדף האמריקאי או האנגלי, ומתרוח של עם ישראל יהנה כל העולם, כי שמה, במזרה, תהיה עדה נושאת בחיקה תרבות ואהבה לכל העמים. זאת תהיה מדינת תרים, נוטרלית במזרח כבלגיה במערב. ומכשולים? אמנם יכולים להיות מכשולים, אבל הרוח החזק יגבר על הכל, מי זה שיכול להגיד שההסתוריה שלנו ותרבותנו מתו? האם אינם חיים כמו אלו של יון ורומא? אם שלהם היתה ירושה שהוציאוה מחפירות הקברים,— שלנו היא ירושה שמעולם לא פסקה מלדפוק על לבות מליוני בני אדם".

לורד ביקונספלד בספורו הציוני (לפני כמאה שנה 1833)

(תקצ"ז) דוד אל־רואי משים דברים בפי הכהן הגדול בזה"ל: אתה שואלני מה חפצי? זאת היא תשובתי: „את הארץ הנבטחה! אתה שואלני מה רצוני? תשובתי: את ירושלים אני חפץ! אתה שואלני מה חפצי? תשובתי: בית הבחירה! כל מה שאבדנו את כל מה שאנחנו מתגעגעים אליו, ואת כל מה שלחמנו עליו. את ארצנו היפה, מנוחתנו הקדושה, מדותינו הפשוטות, מנהגינו הקדמונים". גם בטנקרד, וגם בקניגסבי הביע ביקונספילד את התקוות האלו, וגם בימים שהיה שר השרים לא חדל מלהשתדל להוציא הרעיונות לפעולה.

בשנות השמנים, (הארבעים) החלו באנגליה לדבר בפועל על הרעיון הזה בין חוגים לא יהודים. הועילה החברה לחקירת א"י, פלסטין עקספלורייישן פונד, שנוסדה בשנת 1865 (תרכ"ה), תוצאה מהחברה שנוסדה לספרות ירושלם ע"י הקונסול פין כעשרים שנה לפני זה. ואף כי עבודת החברה היתה ארכילוגית, בכל זאת אי אפשר היה להחברה להקדיש את כל עבודתה רק להעבר ולבלתי התחשב כלל עם ההוה והעתיד. — ובחוברות של הרבעון ויתר ספרי האגודה אפשר למצוא פה ושם דעות חשובות על מצב היהודים בא"י בהוה ועתידם.

באסיפות שונות של הועד דברו: לורד שפטסבורי, המלומד הורוקס קוקס, ותמיד הביעו אהדתם לרעיון שיבת היהודים לא"י. לורד קיטשנר (ליטוננט אז) בחפירותיו בא"י גלה רשמים של מושבה עתיקה ליהודים בפקיעין והתענין מאד בזה והביע את „העתיד המזהיר העומד להגלות בארץ הזאת". התענין מאד לקבוע בדיוק התאריך הנכון של הורבות בתי הכנסיות שנמצאו בגליל. הוא

דרש לשלוה לחיפה קונסול אנגלי מפני ההתרבות של נתיני אנגליה יהודים בטבריה ובצפת.—

אחד מהעסקנים הגדולים ברעיון זה היה האנגלי החוקר הגדול הקולוניל קלוד ריגניר קונדר. בעטו ובנאומיו המדעיים, לא נמנע תמיד מלהביע אהדתו לטובת הרעיון הזה, היה אחד מהעוזרים לחובבי ציון וכתב מאמרים בעתונים יהודים ונכרים, ועוד לפני זה בשנת 1878 (תרל"ח), הוכיח על טוב הארץ והפרחתה, עתידותיה ע"י הנהלה מסודרת, וע"י עם חרוץ החפץ להחיות את הארץ! ואין עם אחר יותר חרוץ ויותר מסוגל כמו יוצאי חלצי הכובשים הקדמונים אשר עשו את הנכבשים, לחוטבי עצים ולשואב' מים, ורק חריצות וכשרון המעשה של תכונת היהודים יכולים להועיל לתושבי הארץ להעירם מתרדמתם הנבערה. קונדר היה אחד העוזרים לאליפנט ברעיונו ליסד מושבה יהודית בגלעד, הציע לכונן מסלת הברזל מחיפה עד לעבר הירדן אחרי עבור כארבע עשרה שנה, בעת התנועה הגדולה של חובבי ציון שעבדו במרץ למרות המכשולים שפגשו על דרכיו דבר קונדר בשנת 1892 (תרנ"ב) בלונדון כדברים האלה:

אנכי תמיד הבעתי דעתי שהיסוד היותר טוב להתישבות אפשר למצוא רק בין היהודים במזרח ארופא. עם שיכול לסבול ענוים ומצב קשה תחת אכזריות הרוסים לא ימצא מכשול להתישב תחת ממשלת השולטן, ומהאלימנט הזה אפשר יהיה לישב את הארץ.— אחרי כשנה שב עוד הפעם בגליוני בלקוואוד לרעיון זה, ואמר כי בעוד שישנם מתוכחים אם היהודים מוכשרים לעבוה"ת האדמה או לא הנה פותרים היהודים בעצמם

ע"י פעולותיהם את השאלה הזאת, ובחיוב.—התישבות היהודים בא"י תביא תועלת לא רק לתורקיה כי אם גם לבריטניה, כי מלבד זה שעם היהודים הוא מסור תמיד באהבה לבריטניה, הנה גם הישוב הזה יסיר דאגה גדולה ממפלגה ידועה באנגליה שהיא נגד ההגירה לאנגליה. אמנם בשנת 1880 (תר"מ) לא הצליח נסיונו של אליפנט, אבל מאז נשתנה הזמן ומכשולים רבים הוסרו ואינם. מה שלא היה בגדר המעשה אז, הנהו אפשרי כעת, המכשול היותר גדול כעת היא הממשלה שאיננה מסודרת, אבל ע"י התישבות היהודים יוסר גם המכשול הזה מיד, וגם אין שום פחד מפני התנגשותם עם לאומים אחרים, וישוב יהודים מצליח יוסיף עוד פרח בנזרה של אנגליה.

קונדר זה שהיה הפועל היותר חרוץ בארכיאולוגיה בחברה הנזכרת, היה המשתדל היותר גדול לרעיון שיבת היהודים לא"י, גם לורד קיטשנר שהזכרנו לעיל, ולפניו היה גם בן אחד החוקרים וההופרים סיר טשרלס וורן שהציע ישוב יהודים ממרוקו בא"י, וגם הוא הרים על נס את אהדתם של היהודים לממשלת בריטניה. לפי דעתו תוכל שאלת א"י להפתר אך בזה, שתמסר הארץ להיהודים, ובעת שהמכבים בלונדון עשו נשף לכבודו של סיר טשרלס ווילסון הביע זה כי אהדתו היתה תמיד להתישבות היהודים בא"י. —

תמיד בכל מקרה של אי סדר בסוריא ובא"י בזמנים שונים החלו לדבר על דבר הרעיון לפתר את שתי השאלות גם יחד: שאלת היהודים ושאלת ארץ ישראל. עוד נפוליון הראשון בעת שנכנס אל הארץ מן הנגב, ומם המחשבה הזאת וכן בזמנו של מחמד עלי, עד מלחמת קרים, וגם התעוררה השא"ה עוד הפעם

בעת מלחמת רוסיה ותורקיה, וככה כל הזמן עד העת החיא.—

בשנת 1877 (תרל"ז) התעכב אנגלי אחד ושמו וולקר זמן מה בא"י וביחוד בקורבת חיפה, וירא בעיניו את יסוד בני ההיכל הגרמנים מושבתם שמה, ויפרסם בשנת 1881 (תרמ"א) את חות דעתו בחוברת נקובה: עתידה של פלשתינה בתור פתרון פוליטיקה בין לאומית. הוא איננו מסופק כלל כי העתיד של הארץ תלוי ביהודים ועל אחת הממשלות להשיג את הארץ ולהחזיקה למען היהודים. הוא מודה אמנם כי היהודים לעת עתה אינם מוכשרים לממשלה עצמית, אבל על ממשלות הנוצרים מוטל החוב לקבל הארץ ולנהלה, וללמד בינתים את היהודים ולהכשירם לממשלה בפני עצמם, ויציע במחברתו תכנית שלם למטרה זו.

בנתים נגמרה מלחמת רוסיה ותורקיה, וקונגרס של המעצמות נקרא לברלין. והקול נשמע שבריטניה אומרת להצהיר את א"י וסוריה תחת חסותה. ורבים האמינו בדבר הזה, אחרי ששאיפות לורד ביקונספיל דנודעו היטב. אי אפשר עד היום לדעת מה היו שאיפותיו של ביקונספלד אז; אבל זה ברור, כי בהקונגרס לא עלתה שאלת עתידה של א"י כלל, ורק כמו כל מחוזות אסיה התורקית גם א"י נשארה תחת ערבות בריטניה הגדולה, לבלי יבואו זרים בגבולותיהם. אבל אם הקונגרס הברליני לא הבטיח להיהודים מעון בארץ אבותם, בכל זאת הרעיון לא חדל מלהיות שיחת העתונים הבריטים, גם שאינם יהודים, ושאלת היהודים וארץ ישראל נשארה לשאלה מענינת, וכמעט כולם התיחסו באהדה גמורה אל הרעיון. האוונינג סטנדרד כתב:

השגת פלשתינה וחלק סוריא ע"י עם ששמר עד כה את לאומיותו, ובכל זאת נעשה קוסמופוליטי לרגלי נדודיו בשמנה עשרת מאות שנות גלותו, עם שנעשה לארופי ואסיי מעורב גם יחד, אסיי במקורו וארופי בחנוכו, לא יכול מהיות בלתי מעונין. וגם יהיה הדבר אי פוליטי שאחרי הירידה הנחוצה לממשלת תורקיה לא תהיה התמורה בעם כזה. הדבר לא יעיר שום קנאה מאיזה צד, מפני שהיהודי בכל היותו לא"עם בפני עצמו הנהו בולל כל הלאומים יחד, ואין עם אחר שיכול לפתר את שאלת סוריה שמחויבת לבא בזמן קרוב כמו עם היהודי. בהטיימס באה העתקה שלמה ממאמר בהזשואיש כרונכיל ע"ד תחית ארץ ישראל. והספקטטור באחד מגליוניו אחרי שבועות אחדים, בדברו על לורד ביקונספילד, אמר: „אם במקום התעסקותו בעסקי רומליה ואפגניסטן, היה משחרר את הארץ הקדושה ומשיבה להיהודים היה מת בשם דיקטטור". בתחלת שנת 1880 (תר"מ) כתב הספקטטור מאמר בשם „תקומת היהודים". ובמאמר הזה דבר על דבר הרעיון ליסד מדינת היהודים בא"י, אף כי הסופר בעצמו לא היה אמנם מלא תקוה כי הרעיון יצא מיד אל הפועל. ובאותו הזמן פרסמו באנגליה על ישוב היהודים בא"י, ההולך ומתגדל.

אחד העובדים בפעולה לטובת הרעיון היה לורנס אליפנט, מספר, בעל רזין, פוליטי, ופובליציסט ידוע. הוא מצא לו תומכים ועוזרים רבים, ובנגידת רומניה בהבטחתה לתת זכיות לנתיניה היהודים, עזרת ליציאה גדולה מן הארץ, ואליפנט השתדל להושיט להם עזרה ותמיכה. הממשלה הבריטית תמכתהו גם כן, וגם הפורטה הבטיחה לו אהדתה, אבל באמצע עבודתו נעשתה

תמורה בהקבינט האנגלי ותורקיה לא האמינה בוזרת גלדסטון כמו בביקנספילד וסליסבורי, וכיון שתורקיה הביטה על מגמתו של אליפנט כעל מגמת בריטניה, לכן מה שהיה בראשונה למעלה נעשה עתה לחסרון, ועל התישבות היהודים בא"י החלו להביט בתורקיה בעיני חשד.—

תכניתו של אליפנט היה כמו שהוא בעצמו מבאר: „להשיג רשיון ממשלת תורקיה לישב את היהודים במחוזות הנגב, במקום היותר פורה. הכסף הנחוץ יושג, כי יש מאמינים רבים שבהשיגם הרעיון הזה יקרבו קץ הימים, ולכן לא יקמצו בכספים; וזאת תהיה גם תנועה מדינית לטובת הממשלה, כי תתן לה היכולת להנהיג תקונים נחוצים באסיה התורקית וגם תהיה זאת תנועה דתית נחוצה נגד הרוסים המתאמצים להחזיק מעמד בארץ ע"י השפעת העולים לארץ הקדושה וגם מאמריקה הוא מאמין שתבוא העזרה הדרושה.— גם אליפנט חשב שישוב היהודים בהנהלה עצמית יביא תועלת מרובה ליהודים, לתורקיה ולבריטניה, והדוגמא הזאת תראה לתורקיה כיצד היא צריכה לנהל את ממשלתה על פי שטת אלמרכזית, ומבלי התערבות זרים יוכלו כל האלימנטים השונים להתפתח כרצונם; ושני הדברים החשובים, התרבות המתישבים, וההון, יכולים לחולל נפלאות.

אליפנט מעיר כי מכל המחוזות בתורקיה ארץ ישראל היא היחידה שעתידה צריך לענין ביותר את בריטניה. המעשים הפוליטים המתחוללים במזרח נרקמו באופן שארץ ישראל וביחוד המחוזות במזרח הירדן שמפני מצבם הגיאוגרפי יש להם עתיד שיהיה צורך להתחשב עמו, בהיותם בין מקומות הקדושים,

בירושלם, ובין גבולות האסיים ברוסיה, בין ים התיכון וים סוף, בין סוריה ומצרים, יש להם ערך סטרטיגי והיום איננו רחוק שעל הממשלה הבריטית יהיה להתחשב עם כל מה שיכול להיות בעתיד.

כל הצעותיו לא היו מכוונות כלל נגד תורקיה, בהיותו ידיד תורקיה; הוא מצא כי חובה של אנגליה הוא לעזור לה להוציא ההצעות אלו אל הפועל.

תכניתו של אליפנט היה ליסד „חברה עותומנית ברשיון מיוחד" להושיב על אחוזה של מליון וחצי אקר בארץ הגלעד במזרח ארץ ישראל את המהגרים שיבואו מרוסיה, מרומניה וגם ממחוזות תורקיה, ועליהם להתעתמן. לתורקיה תהיה תועלת רבה גם מוסרית, כי בארופא יראו כיצד היהודים מצאו מנוחה וסבלנות בתורקיה יותר מאשר מצאו בארצות הנוצרים. המטרות האלה שכתב עליהן אליפנט מצאו להן עוזרים מצד שר השרים הבריטי לורד ביקונספילד, ומזכיר משרד החצון לורד סליסבורי, ונתמכו בכל האפשריות ע"י הציר הבריטי בקושטא סיר א. ה. לאירד, שתמיד מצא ענין להביע אהדה למצב היהודים בארץ ישראל. גם שר החצון לממשלת צרפת מ. ודינגטון נתן לו האמץ הדרוש וביחוד השיג עזרה מאת הנסיך אוף וויילס (יורש הכסא באנגליה) אחרי כן המלך עדוארד, והנסיך והנסיכה קריסטיאן, אמצו וחזקו את ידיו של אליפנט במטרותיו ומגמותיו. כמו שכתבנו לעיל מצאו דברי אליפנט בתחלה אזנים קשובות גם אצל הסולטן, אבל התמורה בממשלת אנגליה שנתה את הכל וכל התכנית התפורר

ונפרד כלא היה. להתישבות יהודי רומניה הראשונה בזכרון יעקב עזר הרבה אליפנט ונהל בלחם ימים רבים את המהגרים הראשונים שהיו בכל רע טרם שבאו אל המנוחה, וזכרון יעקב או סמרין לא תשכח את אליפנט ועזרתו.

בעת אסיפת העם במנשון הוז בלונדון על רדיפת היהודים ברוסיה ורומניה הראה אליפנט את רוחו הכביר, והוא קבל עליו העבודה לנסוע למזרח ארופא לחקור ולדרוש על מצב הסובלים, ובבואו לרומניה מצא המון יהודים הפושטים את ידיהם ומבקשים להביאם אל המנוחה בארץ ישראל, ויעזוב מיד את משלחתו וילך לקושטא בתקותו להחל עוד הפעם את המו"מ הנפסק עם תורקיה, אבל אנגליה היתה אז עוד יותר לא בחסד בעיני התורקים, וירא כי לא רק שאי אפשר לו לדבר על רשיונות מיוחדים, אלא שהיה מוכרח להחל לעבוד יחד עם ציר אמריקה לבטל הגזרה על העולים לא"י לבלתי להתישב שמה, וככה בא אליפנט לחיפה ויהי לאחד מידידי המושבות שמה עד יום מותו בשנת 1888 (תרמ"ח) בנסיעתו לאנגליה.—

כמו אליפנט היה עוד בריטי אחד ושמו עדוארד קזליט בעל בתי חרשת רבים ברוסיה, ששם הכיר המון עם היהודים ולבו התמוגג לראות את תלאותיו של ההמון ואחד מנאומיו בלונדון 1878 (תרל"ח) נתפרסם בחוברת מיוחדה. גם הוא הראה על התועלת שישוב יהודי בא"י יביא, וכי על אנגליה לפרוש כנפי חסותה על ישוב הזה. הוא הציע להוציא את הרעיון לפעולה, יסוד מסילת הברזל מחופי הפרת עד סוריה, שזה יביא המון מהגרים

לא״י, והצעה שניה הציע ליסד אוניברסיטה עברית בארץ הקדושה, והצהיר כי ישוב היהודים יהיה מסור לעניני בריטניה. הוא השיג תמיכה להצעותיו, וגם הוא החל להשתדל אצל הממשלה בקושטא להשיג רשיון אם לא לא״י לכל הפחות לאיזה מחוז שיהיה בתורקיה האסיאטית, אבל כל מין הצעה שבאה מצד אנגליה אז היתה פסולה.

המלך הנוכחי בהיותו עוד פרינץ גורג ואחיו הנסיך אלברט וויקטור בבקרם את ירושלם בשנת 1882 (תרמ״ב) אכלו על שלחן ראש הרבנים בליל התקדש חג הפסח ראוי להזכיר גם את גורג גוגיי מלומד נוצרי מבריטניה בשנת 1880 (תר״מ) היה אחד מהמטיפים לרעיון התישבות היהודים בא״י, ושלח את דבריו בחוברת לגורג יואכים (אחרי כן לורד) גושן, שגם כן נטה אהדה גדולה לרעיון זה, וגם בחוברת אחרת כתב על הרעיון להשיב את היהודים לא״י.

גם הנרי וינטוורטה מונק ושלש שנים אחריו מר ברדשוה, אשר לפני כארבעים שנה דבר על הרעיון הזה, חדש את השתדלותו והציע כי על אנגליה לספח את ארץ ישראל למצרים, ושיבת ישראל לארצו, תשקוט את כל הרוחות ושאלות רבות תפתרנה. למוצא לכסף הוא קוה כי ימצאו 20 או יותר מליונרים שכל אחד יתנדב חצי מיליון לי״ש ובסכום כזה אפשר לתקן את כל מה שיש למען הבטיח האחריות בארץ. בנתים הפרעות ברוסיה והתלאות ברומניה אחדו את כחות היהודים ומתנועת חבת ציון נולדה התנועה הציונית ע״י תיאודר הרצל. התנועה האחרונה הביעה מטרתה ליסד ישוב שיסודר בממשלה עצמית ע״י יהודים בא״י.

שתי התנועות קבלו אמוץ וחזוק באנגליה, ובכל עת שהישוב בא"י קבל מפריעים מצד תורקיה היתה ממשלת בריטניה נכונה להשפיע השפעתה לטובת היהודים. ובשנת 1887 (תרמ"ז) בעת שתורקיה נבהלה מהרפורט של הקונסול הרוסי שהצהיר שיש לו נתינים יהודים יותר מאשר לכל יתר הקונסולים, והוציאה הגזרה לבלתי תת ליהודים לבוא לא"י ולהשתקע יותר מחדש ימים, יצאה ממשלת בריטניה בהשתתפות ממשלות אמריקה וצרפת לדרוש להקל הגזרה עד כמה שהיה באפשריות.

ובשנת 1891 (תרנ"א) כשחובבי ציון בלונדון הגישו בקשה לתורקיה לבלתי תת מכשולים להתישבות היהודים בא"י, חתמו על הבקשה גם לורד סליסבורי שר החצון, וציר בריטניה בקושטה סיר וויליאם ווייטה וגם הבא אחרי שר החצון, לורד רוזבירי ג"כ תמך הבקשה הזאת והיא עשתה פרי.—

כן ראוי להזכיר את אלה שרי בריטניה שתמכו את חובבי ציון הדוכס מארגייל—הדוכס מאבורקוראן, הכומר האב איגנטיוס והמחבר הידוע הול קיין.

אחד מהאנגלים שבא לבקר את א"י במטרה לראות את מצב היהודים היה מר ר' סקוט מונקריף, גם היה אחד מהתומכים בחכת ציון המציר וויליאם הולמן הנטו. הוא כתב על גודל התועלת של התישבות היהודים בא"י, וכי אי אפשר לאנגליה לפי ענינה ועניני מצרים להסכים עם הרעיון שהארץ הזאת תפול בידי ממשלה גדולה אחרת, ויציע לקנות את הארץ מתורקיה, והיה בטוח כי תורקיה בודאי תמכור למען עניניה גם היא.—

ואז פתאום נגלה תיאודור הרצל ברעיונו הגדול הציוני, והאהדה הראשונה קבל באנגליה; כל האנשים הגדולים שהזכרנו חכו עליו וכיון שבא התחברו אליו.

העתונים דיילי כרוניכל, פל מל גזיט, קבלו מיד התכנית של הרצל ויציעו כנסיה מכל המעצמות. האישיות היותר חשובה שקבלה רעיונו של הרצל היה יוסף טשימברליין, מזכיר המושבות אז, ומזכיר המשרד החצון לורד לנדסדון ולורד פרסי. הצעה מאנגליה באה לבחור באל עריש, אבל הרפורט לא היה מתאים להתכנית, ומיד החלה תקופה חדשה בציונות: יוסף טשיימברליין הציע להציונים ישוב גדול במזרח אפריקה הבריטית ומכתב ממשרד החצון נמסר להסתדרות הציונית על דבר ההצעה הזאת. ההצעה היתה: לתת אחוזה גדולה, למנות מפקד יהודי ולתת להם זכיות לוקליות, זכיות דתיות חפשיות, אבל הממשלה לוקחת לה הקונטרולה העליונה.–

ההסתדרות הציונית מצאה כי אי אפשר לה לקבל את ההצעה מפני שמזרח אפריקה איננה נכנסת בתכנית הציונית, אבל הביעה תודתה ושביעת רצונה לממשלת בריטניה על רצונה הטוב ו א ה ד ת ה ה ג ד ו ל ה ל ע ם ה י ה ו ד י.

* * *

זמן קצר אחר פרסום החוברת הנוכחית יצאה **ההצהרה ההסתורית של ממשלת בריטניה על ידי בלפור** שנשלחה ללורד רוטשילד למסור אותה להסתדרות

הציונית, המצהירה כי **אנגליה נותנת את ארץ ישראל לעם ישראל ליסד שמה מעון לאומי לעם היהודים.**

ההצהרה הזאת שנתפרסמה ביום שני לח׳ נובמבר 1917 (תרע״ח) היא החותמת והמאשרת את כל התכניות של עם בריטניה לטובת הרעיון שיבת ישראל אל ארצו, שנפרטו בהחוברת הזאת.

ברוך אומר ועושה !

מדבר ומקיים !

ש. רפאלי

This book is due two weeks from the last date stamped below, and if not returned at or before that time a fine of five cents a day will be incurred.